De tävlande i Ruka Juu.
Stående: Samna Liku, Mariam Mwape och Rajab Mgonwe,
Sittande: Benita Mwinuka, Idrissu Mamah och Noel Mbelwa

Idol för småföretagare i Tanzania

"Tanzania! Det är tid att Ruka Juu! Jump up and build your life. Get going!"

Ruka Juu betyder hoppa upp på swahili. Under våren har hip-hopartisten AY:s signaturmelodi spridits från tv-rutan. Sex unga entreprenörer från landsbygden, tre män och tre kvinnor, tävlar i en reality show. Något liknande har aldrig gjorts tidigare i Tanzania. I tio avsnitt har tittarna följt dem och sms-röstar på sin favorit.

TEXT: INGELA BENDT

Ska skräddaren Benita vinna, frisören Idrissu eller Noel som distribuerar dricka? Eller får Rajab flest röster, han som ger sin by elektricitet, eller går priset på fem miljoner shilling till Mariams kafé eller Samnas parfymeri? Från början var de 60, sedan blev de 30 och av dem valdes sex finalister. Filmteamet har följt deras arbete på hemorten, de har ställts inför olika prov och fått klara diverse utmaningar.

UNDER EN VECKA inför sista programmet träffas alla i ett svalt ljust rum, en studio i centrala Dar es-Salaam. Ute är det tryckande hett. Kamerorna går när företagsekonomen Goodluck Urassa leder och grillar deltagarna. Hur bygger man upp sin affärsverksamhet? Ingen av deltagarna har någon som helst teoretisk förkunskap. De har bara gjort.

Under en paus i inspelningarna sitter tävlande Benita Mwinuka från Njombe Iringa i sin konstfulla frisyr med inflätade bruna band och ammar lugnt sin nyfödde pojke.

Hon är skräddare. 17 år gammal blev hon som så många flickor gravid, hon sparkades ut från både skolan och hemmet och måste börja försörja sig som hemhjälp. Mot alla odds lyckades hon skrapa ihop pengar för att i sex månader kunna gå lärling hos en skräddare. Hon bakade och sålde kakor på gatan.

– Jag jobbade hårt, fick in lite extra pengar och kunde hyra en symaskin, säger hon och lägger sin lille till andra bröstet.

Hon fortsatte sälja kakor men började också sy upp kläder i egen design. Efter fem månader hade hon genererat pengar till en egen symaskin. En tid senare kunde hon hyra lokal med en partner. Nu har hon en egen lokal där andra går i lära hos henne. Hon har kunnat köpa fem symaskiner, men har sex studenter och behöver ännu en maskin.

Dottern hon fick som tonåring är i dag åtta år. Benita tycker inte att den nya babyn är i vägen under inspelningarna.

FOTO: INGELA BENDT

En av hennes lärlingar hjälper henne.

I ett av Ruka Juu-avsnitten ställs hon inför frågan: ”Du får 100 000 shilling, gör något för att lyfta fram din firma”. Eftersom inte alla kände till hennes skrädderi, lät hon tillverka en skylt till sin affär, hon spred flygblad och gjorde en liten reklamslinga på radio.

RAJAB MGONWE FRÅN Kilindi, Tanga vill förse sitt samhälle med elektricitet. Bara två procent av landsbygdsbefolkningen har el. Han talar lågt och tyst, ger ett lite blygt intryck.

Men skenet bedrar, säger Amabilis Batamula, programledaren ”That guy, he is so smart”. Ann Kihengu, 26 år, håller med. Hon är också programledare för Ruka Juu, en ung företagare och förebild som bland annat säljer solcellslampor.

Rajab Mgonwe, vad skulle han göra för 100 000? Jo, skaffa nya reservdelar till sin generator för att visa att han sköter sin verksamhet, han trodde det var bästa sättet att lyfta fram den. Han var redan känd på orten.

RAJAB BÖRJADE SOM de flesta i jordbruket. De 10 kilo bönfrö han satte gav bara 40 kilo bönor tillbaka. Men vid nästa skörd gav 40 kilo bönor en skörd på 400 kilo. Han behöll 100 kilo, sålde resten och kunde köpa till ytterligare en bit land. Efter ett år kunde han skörda 1 000 kilo. Nu kom idén. Han hade klurat på det där med elektricitet. Varför inte köpa en kraftfull generator för pengarna och producera el med diesel? Att förse folk med el blev populärt. Han har dessutom skaffat utrustning för svetsning och visar tv och video. Solenergi intresserar honom. Han kan tänka sig att bli återförsäljare av sollampor.

– När jag fick frågan om jag ville vara med i Ruka Juu förstod jag inte vad det var frågan om. Det kändes inte seriöst. Tävla? Men nu är jag mycket lycklig över att vara bland de sex utvalda. Jag har lärt mig massor.

Hur sköter man sin rörelse? Alla skrattar igenkännande när Samna berättar att hon tar ut lite pengar från kassan varje dag, jo så gör de allihop. 5 000 shilling per dag, blir 150 000 på en månad. Jaså, man ska skilja mellan privata kostnader och firmans. Hur ska halvårshyran bokföras? Idrissu svarar rätt, summan ska slås ut per månad.

Slutligen ska var och en presentera en affärsplan på fyra minuter framför tre domare som bedömer motivation, planering, strategi för växande och finansiering.

BAKOM RUKA JUU står organisationen Femina HIP, en multimediaplattform som arbetar med hälsoinformation till ungdomar, folkbildning i RFSU:s anda kring sexualitet och hiv/aids. Behovet att medvetandegöra de unga om genderfrågor, demokrati och mänskliga rättigheter gick hand i hand med en hälsosam livsstil.

Men vad har det att göra med entreprenörskap? Frågan går till Femina HIP:s vd Minou Fuglesang, tillika organisationens skapare och eldsjäl. Vi går genom kontorslandskapet på Femina HIP, på skrivborden ligger tidningar och väggarna är klädda med affischer om Ruka Juu, kärleks-ABC, solcellslamor och Onelove-kampanjen, som handlar om att bara ha en partner.

– Entreprenörskap är förhållandevis nytt, säger Minou Fuglesang. Det är bra tajmning nu. Behovet är skriande av att göra något. Vi vet, för vi får ett stort gensvar genom våra tidningar Fema och SiMchez, Fema TV Talk Show och Pilika radio.

Innan Femina HIP startade hade ingen kommit på tanken att fråga vanligt folk vad de tyckte. Ungdomarnas berättelser och frågor var helt osynliga. Det var bara topparna i samhället som exponerades i medierna. Via sms, mejl, facebook och brev till Femina HIP är det tydligt vad de vill ha.

”Skriv om hur vi kan få arbete och en inkomst. Gör program om hur vi kan tjäna pengar. Hjälp oss att bygga upp ett liv”.

– De tävlande blir rolemodels, vi har saknat förebilder här.

SAGT OCH GJORT. Förra året drog Minou Fuglesang i gång Ruka Juu.

Likt andra afrikanska länder har Tanzania en ung befolkning. 65 procent är under 25 år. De unga börjar röra på sig, i Femina HIP är man starkt medveten om vad som händer i Nordafrika. Varje år går en miljon ungdomar ur skolan med förväntningar på att få jobb. Men vadå jobb? Det finns inget arbete och det har heller ingen upplyst dem om. Så vad återstår. Arbetslöshet, beroende av familjen, fattigdom eller arbete i det traditionella jordbruket. Lätt då att som ung flicka bli lockad av en fataki, en man som i utbyte mot sex förser henne med mat, kläder och kanske en mobiltelefon. Men som också kan göra henne med barn och ge henne aids. Det är den typen av sexrelaterade ämnen som Femina HIP informerar om och varnar för.

Ruka Juu är en tävling, men ska samtidigt fungera som utbildning och uppmuntra dem som tittar att ta saken i egna händer och inte vänta passivt på jobb.

Ruka Juu! Jump up and build your life. Get going! Så lyder uppmaningen.

– Det här är jättekul! säger Amabilis Batamula, programledare, med en masterexamen i journalistik från England och kreativ chef på Femina HIP. Vi kallar vår metod för ”edutainment”, education genom entertainment. Det ska vara lättsamt, appellera till känslan och samtidigt ge kunskap.

Det öppna klimatet och sättet att samarbeta på Femina HIP är helt unikt i Tanzania, påpekar hon.

INFÖR RUKA JUU brainstormade redaktionen och bjöd in folk med idéer. Hur hade andra gjort? Afghanistan, av alla ställen på jorden, hade gjort en reality show för entreprenörer. Minou Fuglesang studerade Draknästet, ett tv-program där entreprenörer lägger fram sina affärsidéer för riskkapitalister. Ruka Juu tog form.

Men hur skulle man finansiera en inspelning? Vem ville satsa på en pilot och ge pengar till något som ännu bara fanns i huvudet på Femina HIP? Det långsiktiga stödet från Sida ligger till grund för verksamheten, men biståndspengar räckte inte till en kampanj som denna. Minou Fuglesang fick kontakt med studenter från Said Business School i Oxford, de letade efter intressanta projekt för en brittisk filantrop. Hon skrev en ansökan.

En dag förra året kom ett oväntat telefonsamtal.

– Är du den norska Minou?

Jo, det stämde.

Inspelning av Ruka Juu

FOTO: FEMINA HIP

Det var filantropen Sir Ronald Grierson, ordförande i den europeiska Black Stonegruppen, rådgivare för UNDP och en gång Dag Hammarskjölds privatsekreterare, som frågade. Han ville stödja idén med pengar. Mentalt coachade han Minou Fuglesang att våga satsa. Entreprenörer måste det, missar och felbedömningar gör alla, det hör till processen.

Den åldrande Sir Ronald närmar sig 90 år, men kom själv ner från London till Dar es-Salaam när tv-serien lanserades på Femina HIP:s årliga skolkonferens. Salen var fylld av lärare och ett hundratal skolbarn från de Fema-klubbar som vuxit upp kring tidningen Fema runtom i Tanzania. Då är man med i Femina HIP-familjen. Alla satt bänkade i sina Ruka Juu-tröjor medan Sir Ronald skakade hand med de sex tävlande.

– Nu blir ni rolemodels, sade han. I USA och Europa finns gott om förebilder, men det har saknats här.

Get going! Hela salen hoppar och trummorna dånar.

När sir Ronald får se delar av det inspelade materialet utbrister han i lovord.

– Amazing! Very well done. Jag är mycket imponerad. Har ni åstadkommit det här på så kort tid som ett år! säger han efteråt, vid lunchen på White Sands hotell. Solen står i zenit, det är ebb och Indiska oceanen har dragit sig tillbaka och blottar sandbankarna.

Senare på dagen rullar havet in igen och med floden kommer brisen och rasslar i palmerna. Då samlas alla Fema-klubbar på stranden. De flesta har aldrig sett havet. Eller varit i Dar es-Salaam för den delen. De har rest från Kigoma vid Tanganyikasjön eller från Arusha vid Kilimanjaro och suttit i grupper hela dagen och diskuterat bland annat ekonomi. I ett land där korruption är ett stort problem är det extra viktigt att varje Fema-klubb har en sparbössa och drar in egna pengar. Också det en folkbildning.

Plötsligt ställer sig en skolflicka rakt framför mig.

– I don’t like FEMA-clubs, säger hon frankt.

Jaså?

– No, no. I mean I love FEMA-clubs. Too much!! Jag har lärt mig så mycket, annars hade jag aldrig vågat prata med dig.

På stranden i skymningen är också de sex tävlande i sina röda arbetaroveraller, speciellt framtagna för tv-serien. Jag tar en oändlig massa gruppbilder som alla vill vara med på. Över Dar es-Salaams krypande trafikleder syns Ruka Juu-teamet på annonspelarna. ◻

FEMINA HIP (Health Information Project), bildat 1999 av Minou Fuglesang, är en ungdomsrörelse med folkbildningsfokus, inspirerad av RFSU:s sexualupplysning. Når 10 miljoner människor med sitt sociala budskap. Målgrupp 15–25 åringar.

FEMA (FE=female, MA=male) kvartalstidskrift på swahili och engelska som trycks i 180 000 exemplar. Distribueras gratis till 75 procent av Tanzanias gymnasieskolor, spridda över hela landet. Distribueras även till 300 partnerorganisationer.

FEMA-KLUBBAR 640 stycken med mellan fem och 60 medlemmar. Tanzania är ett ungt land. Vad innebär det att vara en medborgare? Vilka rättigheter och skyldigheter för det med sig? Klubbarna bygger på volontärverksamhet, bygger upp egen ekonomi, väljer ordförande, kassör osv.

SIMCHEZO! (Inget Skämt!) Tidning som ges ut sex gånger per år, på swahili. Målet är att nå de unga som ej går i skolan. Distribueras till 600 partners.

FEMA TV TALK SHOW 30 min tv varje vecka. Bjuder in ungdomar, experter, kändisar och politiker för att diskutera sociala frågor. Allt oftare producerad i fält. I soffan sitter Bwana Ishi, populär komiker och Tuli och pratar relationer, gender och sex, på ett helt nytt sätt för Tanzania. Ruka Juu ingår i Fema TV Talk Show. Tio program à 60 minuter.

PILIKA PILIKA RADIO SHOW En radiosåpa som sänds varje vecka om sex och samlevnad, hiv/aids prevention och demokrati.

CHEZALAMA.COM – en interaktiv webbsida.

SPEAK UP! Sms-projekt. Nytt för i år. Ungdomarna får en plattform att göra sin röst hörd via sms. Många sms publiceras på Chezalama.com

Dessutom driver man ett flertal kampanjer, kring ungas hälsa och relationer, samt ungt entreprenörskap.

STÖD: Sida har stött projektet sedan starten och är fortfarande är huvudfinansiär. Andra är Danida, USAid, Swiss Aid, Norad, Dutch Aid och UNAids